

Marius Broos

Henriette Roland Holst

Eens totaal verguisd en later tot in de hemel geprezen

Inleiding

Onderstaand artikel is samengesteld aan de hand van berichten in de jaren 1920-1930 in het dagblad 'De Grondwet', een uitgave van drukkerij Van Poll-Suykerbuyk te Roosendaal. Het illustreert goed, hoe uitgesproken vijandig in Roosendaal en trouwens in heel Noord-Brabant tegen Henriette werd aangekeken, terwijl zij elders in het land haar sporen verdiende op het gebied van de ontplooiing van de arbeidersbeweging, al was die dan niet rooms-katholiek georiënteerd, maar sociaal-democratisch en zelfs communistisch.

Dat zij, strijdend voor de verheffing van de arbeidersstand, op het landgoed 'Buissche Heide' woonde, was ook al niet in het voordeel van een positieve benadering. Desondanks leefde zij daar heel sober. Henriette oogstte in die jaren in het zeer rooms-katholieke Noord-Brabant, dus ook in Roosendaal, veel hoon, onbegrip en verwijten in de dagbladers. Opvallend is echter dat dit alles in goed tien jaar tijd bijdraaide tot een wat meer normale benadering van haar persoonlijkheid.

Een beknopte levensloop ¹

Henriette (Jet) Goverdine Anna Roland Holst-van der Schalk (* 24 december 1869 te Noordwijk-Binnen, † 21 november 1952 te Amsterdam) was een Nederlandse dichteres en socialiste. Al snel kwam haar talent als dichteres tot ontwikkeling.

Zij huwde in 1896 met beeldend kunstenaar Richard N. Roland Holst en raakte bevriend met de dichter Herman Gorter, die haar aanzette tot het lezen van 'Das Kapital' van Karl Marx. In diezelfde tijd werd ze dan ook politiek actief en begon haar carrière als schrijfster op politiek, historisch en filo-

Henriette Roland Holst. Boven: foto, circa 1910. Onder: tekening Michiel de Klerk, 1921 (in: 'HRRH').

sofisch gebied. Op 27-jarige leeftijd, in 1897, werd Henriette lid van de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP) en was daarna avond aan avond bezig om in rokerige zaaltjes arbeiders op te roepen tot de strijd om hun armzalige lot te verbeteren.

Haar oeuvre in die jaren werd ook getypeerd door de biografie van Tolstoj en het boekwerk 'Kapitaal en Arbeid in Nederland' uit 1902.

Henriette kwam al snel in het partijbestuur van de SDAP en werd in 1900 afgevaardigd naar allerlei internationale congressen, waar zij in 1915 in contact kwam met vooraanstaande marxisten als Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg en Leon Trotski.

Van lieverlee ging haar overtuiging de communistisch kant op en trad zij toe tot de Communistische Partij Nederland (CPN). 'Rode Jet' speelde een rol tijdens de revolutionaire woelingen van november 1918, maar raakte gefrustreerd door steeds toenemende interne strubbelingen in de CPN. Zij zou er tenslotte in 1927 volledig mee kappen.

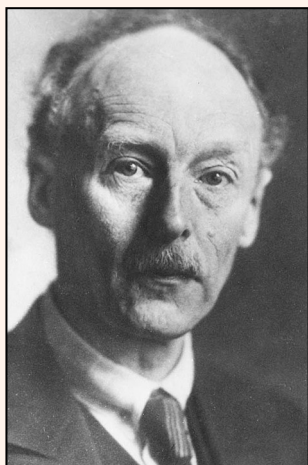
Henriette kende in die jaren diepe inzinkingen, leed aan depressies, aanvallen van anorexia, bloedarmoede en hart-aandoeningen. Maar wanneer zij zich goed voelde, streed ze nog altijd met een niet aflatende ijver voor

de verbetering van de positie van arbeiders, jongeren en vrouwen.

Henriette's rijkdom stond echter in een zeer schril contrast met het door haar uitgedragen orthodoxe marxisme. Menigeen begreep dat niet en was er dan ook op uit om haar aan de schandpaal te nagelen.

Aan de hand van berichten uit de jaren 1920-1930 in 'De Grondwet', de Roosendaalse plaatselijke krant, is haar zeer moeilijke leven goed te volgen.

Werd zij in de eerste helft van de jaren twintig door de krant nog ontzettend vernederd, tien jaar later was dat inmiddels aardig bijgetrokken, zoals blijkt uit een verzameling letterlijk geciteerde berichten in 'De Grondwet'.

Willem van Ravesteyn, circa 1920. Foto, collectie 'De Nederlandse arbeidersbeweging tot 1918' (Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam).

DE GRONDWET, 1 maart 1920

'Het grensverkeer is gedurende den laatsten tijd zeer druk. Vele vreemdelingen passeeren via Roosendaal de grens. De controlepost laat echter niemand door, wiens papieren niet geheel in orde zijn. De wet wordt in deze stipt gehandhaafd, iets wat wij met het oog op de vele onpure elementen, die trachten ons land binnen te dringen, niet anders dan ten zeerste kunnen toejuichen.'

DE GRONDWET, 2 maart 1920 – „Petrolie Jet”¹

'Met den trein uit België van ongeveer tien uur arriveerde gistermorgen alhier de beruchte Henriette Roland Holst, of te wel "Petrolie Jet", op haar terugreis uit Straatsburg, waar zij het communistisch congres had bijgewoond. Door den controlepost werd zij aangehouden en naar de maréchaussée-kazerne gevoerd. Na onderzoek bleek dat haar papieren, ze was voorzien van een Fransche pas, in orde waren, zoodat zij haar reis naar Amsterdam kon voortzetten.'

Overigens toonde 'De Grondwet' haar vooringenomenheid met de slotzin: *'Verder vernemen wij, dat zij gedomicilieerd is in Zundert waar zij een landgoed bezit. Met welke bedoeling deze dame daar vlak aan de grens haar woontent heeft opgeslagen, behoeven we niet te vragen.'*

DE GRONDWET, 3 maart 1920

Henriette Roland Holst schreef in 'De Tribune' over haar ervaringen in Roosendaal: *'Op mijn terugreis van Straatsburg ben ik Maandagmorgen te Roosendaal door de militaire autoriteiten aangehouden, naar de maréchaussée-kazerne gebracht, gevisiteerd en aan den lijve onderzocht. Al mijn papieren zijn mij afgenomen, waaronder mijn aantekeningen over het Straatsburgsche congres.'*

Ter rectificatie meldde 'De Grondwet', dat Henriette 'een regelmatig Nederlands paspoort' had en geen Frans, terwijl zij na het onderzoek 'aan de

maréchaussées haar tevredenheid betuigde over de nette manier waarop zij bij de aanhouding en het onderzoek bejegend was geworden.'

DE GRONDWET, 4 maart 1920

Onder het kopje **De aanhouding van 'Petrolie Jet'** schreef 'De Grondwet' over de schriftelijke vragen van het kamerlid Van Ravesteyn⁽²⁾ aan de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie:

1. *'Willen de Ministers mededeelen op wiens bevel en krachtens welke bevoegdheden mevrouw H. Roland Holst – Van der Schalk, Maandagmorgen van een reis naar Frankrijk te Roosendaal, aankomende, naar die maréchaussée-kazerne is overgebracht, aldaar is gevisiteerd en aan den lijve onderzocht?'*
2. *'Zijn de Ministers bereid mee te deelen, krachtens welke wettelijke bevoegdheid aan mevrouw Roland Holst in die kazerne schriftelijke aantekeningen enz. zijn ontnomen?'*
3. *'Zijn de Ministers bereid den of de voor deze behandeling verantwoordelijke personen disciplinair te straffen, indien hier machtsoverschrijding en een daad van willekeur heeft plaats gevonden?'*

DE GRONDWET, 13 maart 1920

– Henriëtte Roland Holst

De 'Democratie Nouvelle' bespreekt de rol op het socialisten-congres te Straatsburg door mevrouw Roland-Holst gespeeld. Het blad verbaast zich erover dat de regeering haar toeliet.

DE GRONDWET, 29 maart 1920 – 'Reactie op burgeroorlog in Duitsland na nederlaag'

'Dat zijn geen menschen meer, beesten! En aan zulk een ontaarding, zulk een, zelf den dieren onwaardige, uitmoording, willen de Bolsjewieken, David Wijkoop⁽³⁾, Henriette Roland Holst en consorten, hier te lande ook ons vaderland ten prooi voorwerpen!'

DE GRONDWET, 1 april 1920 – 'De aanhouding van mevrouw H. Roland-Holst'

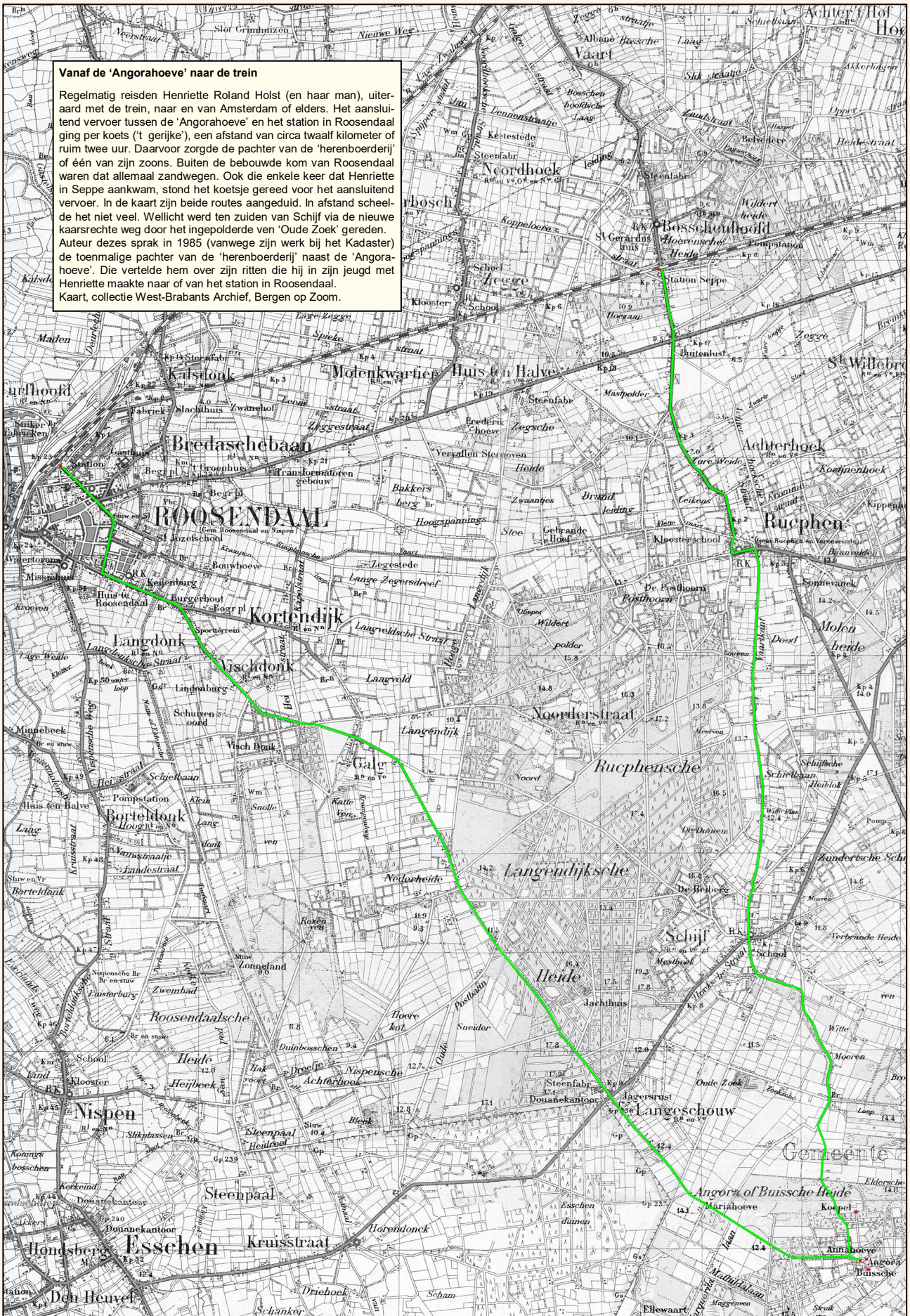
Antwoord van de ministers op de schriftelijke vragen van kamerlid Van Ravesteyn (zie 4 maart).

Op de vragen van het Tweede Kamerlid Van Ravesteyn betreffende de aanhouding van mevrouw H. Roland Holst-Van der Schalk, te Roosendaal, hebben de ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie als volgt geantwoord:

'In verband met het vermoeden van de overtreding van wettelijke voorschriften, o.a. betreffende passen, heeft de kapitein-districtscommandant der Koninklijke Marechaussee te Breda de in aanmerking komende grensautoriteiten voorzien van de noodige instructies. Met het oog daarop is aan mevrouw Roland Holst-Van der Schalk bij haar komst hier te lande te Roosendaal binnen het in staat van

Vanaf de 'Angorahoeve' naar de trein

Regelmatig reisden Henriette Roland Holst (en haar man), uiteraard met de trein, naar en van Amsterdam of elders. Het aansluitend vervoer tussen de 'Angorahoeve' en het station in Roosendaal ging per koets ('t gerijke'), een afstand van circa twaalf kilometer of ruim twee uur. Daarvoor zorgde de pachter van de 'herenboerderij' of één van zijn zoons. Buiten de bebouwde kom van Roosendaal waren dat allemaal zandwegen. Ook die enkele keer dat Henriette in Seppe aankwam, stond het koetsje gereed voor het aansluitend vervoer. In de kaart zijn beide routes aangeduid. In afstand scheelde het niet veel. Wellicht werd ten zuiden van Schijf via de nieuwe kaarsrechte weg door het ingepolderde ven 'Oude Zoek' gereden. Auteur dezes sprak in 1985 (vanwege zijn werk bij het Kadaster) de toenmalige pachter van de 'herenboerderij' naast de 'Angorahoeve'. Die vertelde hem over zijn ritten die hij in zijn jeugd met Henriette maakte naar of van het station in Roosendaal.

In 1900 werd naar het ontwerp van Richard Roland Holst de 'Angora Hoeve' (kortweg 'de hoeve') neergezet naast de statige boerderij uit 1809 met een 'herenkamer'. Het was een 'romantisch' wit landhuisje onder een rieten kap in Gooise stijl. Foto uit circa 1908 (in: 'HRRH').

De 'Angora Hoeve' uit 1900 (links) en de 'herenboerderij', gebouwd in 1809. Foto uit circa 1985 (in: 'HRRH').

beleg verklaarde gebied verzocht mede te gaan naar de marechaussee-kazerne voor een onderzoek, voor hetwelk in het station geen gelegenheid bestond. Aan dit verzoek is onmiddellijk gevolg gegeven.

Om het mogelijk te maken van den inhoud der bij haar bevonden schriftelijke bescheiden kennis te nemen, zijn deze, op verzoek van den waarnemend brigade-commandant der Koninklijke Marechaussee, tevens om het onderzoek voor mevrouw Roland Holst zooveel mogelijk te bekorten, geheel vrijwillig door haar te zijner beschikking gesteld en

vond zij goed, dat de stukken gedurende acht dagen in zijn bezit bleven.

Waar van geen machtsoverschrijding, noch van een daad van willekeur gebleken is, achten de ministers geen aanleiding aanwezig tegen de in deze verantwoordelijke personen eenigen maatregel te treffen. Hierbij kan worden aangeteekend, dat de behandeling van mevrouw Roland Holst dusdanig is geweest, dat zij bij haar vertrek haar bijzonderen dank uitdrukte jegens den w.n.d. brigade-commandant der Koninklijke Marechaussee voor de correcte, vlotte en vriendelijke behandeling.'

Dagblad voor Noord-Brabant, 12 april 1920 – 'Ook op z'n Russisch?'

'Niet alleen H. M. de Koningin geniet de eer per extra-trein te reizen.

Deze vorstelijke wijze om zich te verplaatsen kan zich ook veroorloven de bolsjewieksche kapitalistische landgoederenbezitster mevrouw Roland Holst.

Vorige week gebeurde het.

Aan het station Seppe stond een rijtuig waarmede blijkbaar de een of andere grootheid moest worden afgehaald.

Want er kwam uit het Noorden een extra trein aanstoomen, bestaande uit één wagon, eerste klasse, natuurlijk....

Ook op z'n Russisch?

Wij lezen in het Dagblad van Noord-Brabant. Niet alleen H. M. de koningin geniet de eer per extra-trein te reizen.

Deze vorstelijke wijze om zich te verplaatsen kan zich ook veroorloven de bolsjewieksche kapitalistische landgoederenbezitster mevrouw Roland Holst.

Vorige week gebeurde het.

Aan het station Seppe stond een rijtuig waarmede blijkbaar de een of andere grootheid moest worden afgehaald.

Want er kwam uit het Noorden een extra trein aanstoomen, bestaande uit één waggon, eerste klasse natuurlijk....

De enige passagier was... de communistische mevrouw Roland Holst, die uit Hilversum komen de zich naar haar buitengoed Zundert begaf.

Men weet, dat deze „proletarische" vrouw erg houdt van Russische manieren.

Daarom reist ze ook op z'n Russisch, d.w.z. als een grootvorstin uit den tijd, toen er in dat groote Rijk tenmiste nog eenige orde was.

Evenals Wijnkoop, die in Roermond zoo lekker zat te smullen, gaat ook bij zijn kapitalistische partijgenoot de natuur blijkbaar boven de leer.

Of krijgen we allemaal extratreinen als de bolsjewistische heilstaat, het „ideaal" van deze dame er zijn zal?

De enige passagier was.....de communistische, mevrouw Roland Holst, die uit Hilversum komende zich naar haar buitengoed te Zundert begaf.

Men weet, dat deze „proletarische" vrouw erg houdt van Russische manieren.

Henriette Roland Holst, inmiddels in wat rustiger tijden achter haar bureau in de 'Angorahoeve', 1928 (in: 'HRRH').

Daarom reist ze ook op z'n Russisch, d.w.z. als een grootvorstin uit den tijd, toen er in dat groote Rijk tenminste nog eenige orde was.

Evenals Wijnkoop, die in Roermond zoo lekker zat te smullen, gaat ook bij zijn kapitalistische partijgenoot de natuur blijkbaar boven de leer.

Of krijgen we allemaal extra-treinen, als de bolsjewistische heilstaat, het 'ideaal' van deze dame, er zijn zal?'

Hoogstwaarschijnlijk ging het hier om een stoptrein tussen Breda en Roosendaal, bestaande uit een rijtuig 1^e en 2^e klasse en een rijtuig 3^e klasse met bagageafdeling, een zeer korte trein dus, die stopte te Princenhage, Liesbosch, Leur, Etten, Hoeven en Seppe. En de krant wilde natuurlijk goed geld verdienen met een mooi verhaal voor haar abonnees.

Het bericht was kennelijk zo sensationeel, dat het in drie dagen tijd in nog vijftien andere kranten in het land letterlijk werd opgenomen. Het ging hier om het 'Nieuwsblad van het Zuiden', 'De Tijd', 'Het Huisgezin' (alle drie op 13 april), de 'Provinciale Noord-Brabantsche en 's-Hertogenbossche Courant', het 'Eindhovens Dagblad', het 'Overijsselsch Dagblad', 'De Volkskrant' en de 'Nieuwe Tilburgsche Courant' (alle vijf op 14 april). Op 15 april volgden nog drie kranten in Haarlem, Venlo, Leeuwarden en twee in Limburg.

Het Roosendaalse dagblad 'De Grondwet' deed dit niet, maar reageerde pas op 21 april 1920 in een lang artikel, waarin Henriette Roland-Holst flink te schande werd gezet. Het getuigde heel duidelijk van weinig besef, hoe de wereld buiten het eigen kringetje in Roosendaal in elkaar zat...!

DE GRONDWET, 14 april 1920

– Loonactie op het landgoed van Mevr. Roland Holst

'Naar wij uit zeer goede bron vernamen, zullen, zoodra Mevrouw Henriette Roland Holst op haar landgoed "Walstein" zal zijn teruggekeerd, haar werklieden een loonactie beginnen. De loonen zijn er schrikbarend laag, waarom haar dan ook om een beduidende loonsverhoging zal worden gevraagd.'

DE GRONDWET, 21 april 1920

– De communistische grootvorstin Henriette Roland Holst te Zundert

'Een berichtgever van het Dagblad van Noord-Brabant heeft te Zundert eenige informaties ingewonnen over de levenswijze van de communistische grootvorstin Mevrouw Henriette Roland Holst, en over de arbeidsvoorwaarden waaronder haar

"slaven" en "slavinnen" moeten zwoegen om rond te komen. Wij ontleenen daaraan de volgende meer lezenswaardige bijzonderheden: Zij bezit in de dennenbosschen op de Buysche heide een oude hoeve, de Angorahoeve. Bezijden daarvan heeft zij een fraai heel-wit paviljoen doen optrekken in goed verzorgden tuin. Vóór haar ligt de wijde verre heide. Achter in den tuin bevindt zich het excentriek-artistieke atelier van haar echtgenoot, den Schilder Roland Holst, die zich weinig schijnt te bemoeien met de omverwerpingsplannen van zijn lief vrouwtje. Hij wijdt zich daar, zoo zegt men, in stilte aan zijn kunst.

Henriëtte daarentegen ontvangt veel heerenbezoek, waarschijnlijk tot het houden van conferenties: Zij confereert er met Wijnkoop, den gebarde Sovjet-president (...)

Henriette Roland Holst, achter haar bureau in de 'Angorahoeve' misschien wel peinzend over vroeger, circa 1935 (in: 'HRRH').

Boven: Gezicht op de 'Angorahoeve' (zuidoostzijde) uit 1900.
 Midden: Gezicht op het 'Atelier' (westzijde) van Richard Roland Holst uit 1919, naar het ontwerp van Margaret Kropholler.
 Onder: Gezicht op de 'herenboerderij' uit 1809 (links) en een deel van de schuur uit 1941, gebouwd op de plek van de toen door bliksemingslag verloren gegane schuur uit 1922 naar het ontwerp van architect Margaret Kropholler. Foto's Marius Broos, 12 januari 2014, 30 maart 2019 en 28 maart 2022.

Nu wandelt het lange excentriek-uitgedoste mensch over haar uitgestrekte gronden. En aan haar voeten wroet dat proletariaat, dat moet worden geheven, "uit den poel van zijn ellende", in den onvruchtbaren bodem – luistert goed – van 's morgens 6 tot 's middags 12 uur met 1 uur schafttijd en vervolgens van 1 uur nam. tot pl.m. 7 uur 's avonds voor f 2.50 per dag. Zoo worden daar in praktijk gebracht de beginselen, die zij als fraaie beloften uitstrooit op de communistische vergaderingen. Haar dienstbode betaalt zij fl. 1 per dag met kost en inwoning. Ook deze werkt meer dan 8 uur, terwijl de moderne en revolutionaire dienstboden-eischen door mevr. Roland Holst niet worden toegepast. De grootvorstinne houdt zich met niemand op dan met de bewoners van het naburige goed Wallstein, bewoond door den burgemeester van Zundert, den heer v.d. Wal, die een tijdje over haar bezittingen gerente-meesterd moet hebben, Vreemd, dat zij omgang hebben wil met een wettig regeerder.

Omtrent haar vermogen loopen verschillende meeningen. Dit is vast; zij heeft uitgestrekte gronden en koopt nog steeds land bij. (Kort geleden kocht zij wederom 100 H.A.) Zij rijdt, zooals men weet in extra treinen. Of wordt dit alles betaald à la Russe? Ook is zeker dat zij voor f 13.000 in de vermogensbelasting is aangeslagen. Veel te laag, zoo men zegt. Zoo leeft dus Mevrouw Henr. Roland Holst, zij die in geschrijf en op vergaderingen steeds den mond vol heeft van de noden van 't verdrukte proletariaat. Let wel op mijn woorden, maar niet op mijn daden.'

DE GRONDWET, 28 februari 1921 – Bolsjewisme en de vrouw

'Er wordt een internationaal vrouwen-secretariaat gevormd van de communistische partij, waarvan Henriette Roland Holst vertegenwoordigster is voor Nederland. Het is droevig dat een zoo hoogbe-gaafde vrouw haar talent, fantasie en idealisme tot zulke doeleinden gebruikt. Maar men vraagt zich af, waarom de dames die alle heil verwachten van het bolsjewisme; eerst niet gaan helpen om Rusland tot een vrouwen-paradijs te maken? Zoolang de toestanden daar nog zoo ellendig zijn voor ieder, die geen deel uitmaakt van het be-wind, zullen onze vrouwen toch niet zoo hard verlangen dezelfde voorrechten te genieten!'

DE GRONDWET, 25 mei 1921**– L'EXTRÊME à GAUCHE**

'Dezer dagen werd de bekende Henriette Roland Holst, alhier door de maréchaussée bekeurd wegens overtreding der verkeersbepalingen - nl. het rijden met voertuig aan den verkeerden (linker)kant van den weg. Jetje is toch maar consequent! In alles links - dus ook in het straatverkeer - het uiterste.'

DE GRONDWET, 14 juli 1921

(...) 'Het kapitalisme moet vernietigd worden — behalve toch zeker, wanneer het berust in handen van de Duitsche, ofwel Russische en ook Nederlandsche Hoffmannen, als b.v. een Henriette Roland Holst en dergelijke kapitalisten — de standen moeten worden opgeheven en broederschap zal heerschen onder allen. De Sovjet-dictatuur van het Bolsjewistisch proletariaat zal die zegeningen het menschedom deelachtig doen worden' (...).

DE GRONDWET, 13 augustus 1921**– Op de Flesch**

(...) 'Enkele weken geleden heeft te Moskou een internationaal communistisch congres plaats gehad, waaraan ook deelgenomen werd door verschillende afgevaardigden uit Nederland, o.w. de bekende communiste mevrouw Henriette Roland Holst.' (...)

Vervolgens wordt ingegaan op het inmiddels tot stand gebrachte communisme in Rusland met alle voor- en nadelen, om te eindigen met de volgende woorden:

(...) 'Over de Russen en de Russische leiders blijkt Mevrouw Roland Holst goed te spreken te zijn, hoewel zij toch niet kan verbloemen, dat de Russische communisten er eigenaardige manieren op na houden en de democratie feitelijk aan hun laarzen lappen:

Zeker: de Russen wisten niet enkel te overtuigen, maar ook te dwingen. Zij versmaadden trucs en handigheden niet en legden een openlijke minachting voor de formeele democratie aan den dag, als geen enkele Europeesche partij het op een nationaal congres zou wagen te doen.

De Russen weten nu eenmaal geen afstand te doen van de dictatuur, hetzij die door 'n Czaar, dan wel door een zichzelf op den zetel geplaatsten Volkscommissaris wordt gevoerd, die z.g.n. op last van het proletariaat regeert en gebiedt.

En zulk een schrikbewind zouden de communisten dan over geheel de wereld willen doen heerschen. Waarlijk het verloop van het Internationaal Congres van Moskou, zooals de schrijfster dat voor

Gezichten op de 'Angorahoeve', boven vanuit het zuidoosten en onder vanuit het noordoosten (en andere gebouwen bij de 'herenboerderij'). Foto's Marius Broos, 28 maart 2023.

ons heeft afgeschilderd, sterkt ons in de meening, dat het zoo ver niet komen zal.

Alleen in een ongelukkig land, als Rusland, waar het volk eerst vele jaren heeft gezocht onder den druk der autocratie en vervolgens door den oorlog, revolutie en burgerkrijg ontredderd werd, was zulk een dictatuur mogelijk.

Maar ook dààr zal zij geen stand kunnen houden. De hongersnood en epidemiën dragen er thans het hunne toe bij het Bolsjewisme om hals te brengen.'

DE GRONDWET, 12 januari 1922

'Waar het heen moet met de goddelijke leer omtrent het Christelijk huwelijk, wanneer eens het communisme de wereld regeert, wordt ons uiteengezet in het lugubere boek van Mevr. Henriette Roland Holst, over hare ervaringen in Rusland, welk boek ons reeds aanleiding gaf eenige opmerkingen te maken.

Het is huiveringwekkend te lezen wat daar in Rusland onder het communistisch regeeringsstelsel van het huwelijk, van het gezinsleven is geworden.

Gezicht op de 'herenboerderij' met links de 'herenkamer' (twee ramen met een deur). Foto Marius Broos, 28 maart 2023.

De schrijfster, die ook op dit punt hare revolutionaire gevoelens en illusies niet prijs geeft en ze zonder schroom verkondigt, zegt er van:

De nieuwe Sovjet-wetgeving maakt scheiding gemakkelijk, voor de kinderen wordt in het ergste geval wel gezorgd. De vrouwen begrijpen, dat ze zich niet meer alles behoeven te laten welgevalen, en ze willen het ook niet, nu ze hun menselijke waardigheid zijn gaan voelen.

Dit alles is verheugend en een groote vooruitgang, maar er zijn ook donkere plekken in het leven der vrouwen in Rusland, wreede kloven en troebele wateren, waarvan niemand nog weet waar ze heenvoeren: naar een nieuwe schoone zede of naar zedelijke verwarring en verwildering. De plotselinge verwrikking van den levensbouw heeft veel pijlers vernield, veel stutten weggeslagen, ook op het gebied der geslachtelijke verhoudingen, nog niets anders en beters in de plaats is gekomen. De ontzettende, soms in 't ondragelijke stijgende spanningen in het sociale en politieke leven, werken natuurlijk na in de sexueele sfeer; met de algemeene ineenstorting der oude levensvormen verdwijnt de stadigheid der affektie; de onrust en woeling der buitenwereld verwarren het hart, dat telkens grijpt naar nieuwe voorwerpen, telkens nieuw-bekoord en gestreeld wil zijn. De gemakkelijke — misschien al te gemakkelijke — ontbinding der huwelijken geeft aan de veranderlijkheid der neiging vrij spel.

In alle klassen en alle kringen komt deze tot uiting. Men bevalt elkaar, huwt, gaat spoedig, — na enkele maanden, ja, soms na enkele dagen, — weer uiteen, huwt opnieuw... verlaat elkaar weder. Zoo althans gaat het in de groote steden. Ook voor de sexueele verhoudingen geldt de wet, dat afbreken veel gemakkelijker is dan opbouwen.

Inderdaad, deze laatste woorden slaan den spijker op den kop. Maar wat moet er van een volk, wat

moet er van het gezin, wat moet er vooral van de vrouw en het kind worden, waar de „veranderlijkheid der neiging”, zoals de schrijfster zich uitdrukt, „vrij spel” heeft? Wij zullen er maar niet verder op ingaan en de pathetische ontboezeming, welke mevr. H. op het bovenstaande doet volgen en die niet meer waarde heeft dan een jammerlijk mislukte gelegenheidstoast, laten voor wat ze is. Dit citaat alleen klinkt als een verpletterend oordeel.

Ook ten opzichte van het huwelijksleven is de schrijfster dus bij haar bezoek aan Rusland deerlijk teleurgesteld en heeft ze er niet gevonden wat ze er hoopte aan te treffen.

Wat zij zag, was afbraak, zonder meer: de pijlers en stutten van den levensbouw weggeslagen, waar voor niets anders en beters in de plaats is gekomen. Eveneens een erkenning, waard om aan de vergetelheid te worden ontrukkt.'

DE GRONDWET, 28 juni 1924

'Mevrouw Henriette Roland Holst-van der Schalk, die uit de Communistische Partij is getreden, heeft zich, naar de „Tel.[egraaf]” verneemt, aangesloten bij den Bond van Communistische Strijd- en Propaganda-clubs, omdat naar zij meent, het haar daarin beter mogelijk zal zijn de hoogste idealen der derde Internationale naar den geest te dienen.'

DE GRONDWET, 10 maart 1925

– OP DEN TERUG-WEG?...

Naar wij vernemen, heeft mevrouw Henriëtte Roland-Holst te Zundert zich aangesloten bij het Religieus Socialistisch Verbond (RSV).

DE GRONDWET, 14 april 1925

Een maand later trad Henriëtte Roland-Holst uit het RSV, als te weinig communistisch van aard.

DE GRONDWET, 19 januari 1928

– DE RUSSISCHE OPPOSITIE

Mevr. Henriëtte Roland Holst heeft, naar 'Het Volk' meldt, het initiatief genomen tot een actie voor Trotsky en de andere verbannen leiders der Russische oppositie. Zij wil socialisten van alle landen en alle richtingen oproepen om gezamenlijk tot de Sovjetregeering het verzoek te richten, den bannelingen te veroorloven zich buiten Rusland te begeven naar het land dat zij verkiezen.

DE GRONDWET, 07 maart 1928

– Plaatselijk nieuws

Geloof en Wetenschap,

Adama van Scheltema en Henriette Roland Holst

'Geloof en Wetenschap' heeft gisteravond op een waarlijk hoogstaande wijze haar winterprogramma

Marius Broos

besloten met een prachtlezing van een onzer Katholieke jongeren, den bekenden Arnhemschen letterkundige Bernard Verhoeven.

In een uitstekend verzorgde rede heeft de heer Verhoeven twee dichters uit onzen tijd, nl. Adama van Scheltema en Henriette Roland Holst aan de leden van 'Geloof en Wetenschap' voorgesteld.

De tegenstelling tusschen den socialist Adama van Scheltema, en de communiste Roland Holst, het leven van weifeling, van strijd, van opgaan in hun ideaal, maar tevens van ontgoocheling en instorting werd uit de werken dezer twee zoo uiteenlopende karakters den spreker allerduidelijkst aangetoond.

Het was hier de dichter Verhoeven die op diepgevoelde wijze de beide karakters ontleedde. Niet enkel was dat de dichter Verhoeven die sprak, als declamator deed hij op waarlijk artistieke wijze ons een blik slaan in de schat van verzen waarmede het tweetal dat zoo ver in geestesrichting van ons afstaat, de Nederlandsche literatuur heeft verrijkt. Gedichten als „Aan hem 1”, „De Daad”, enz., van Adama v. Scheltema, gedeelten uit Henriette Roland Holst' „Verzonken grenzen” droeg met warmgetint getuid de spreker voor. De voorzitter, Mr. Schlüter, was zeer zeker de tolk van allen, toen hij Verhoeven dank bracht voor het schoone dat hij dien avond gebracht had.

DE GRONDWET, 14 maart 1930

– Henriette Roland Holst over Sovjet Rusland. De wrange practijk

Mevrouw Henriette Roland-Holst, één der wetenschappelijke figuren van de ultra-roode beweging in Nederland, heeft naarmate zij de practijk der roode beginselen in haar werkdadig leven heeft kunnen controleeren, een groote geestelijke zwerftocht gemaakt. Zij gleed van het socialisme naar het communisme, trachtte vormen te vinden voor 'n soort religieus-communisme, zweefde als een zoekende rondom het katholicisme zonder tot nog toe weg en geloof te vinden en is blijven staan in een phaze, waarin zij niet weet vooruit of achteruit te gaan. Alle stelsels die zij aanhing zijn voor haar in ruïnes neergestort, liggen ter neer, verbleekt en ontdaan van hun suggestieve uiterlijke aantrekkelijkheid. Zij, de zoekende vrouw zocht naar geest,

Henriette Roland Holst

Henriette Roland Holst, 61 jaar oud en voor wie inmiddels betere tijden zijn aangebroken, poseert met haar hondje Bles bij het badhuis op het landgoed. Foto uit september 1930, ontleend in 2023 aan een informatiebord op het landgoed.

naar ware kern. Ze heeft die nog niet gevonden en ontgoocheling blijkt thans uit al haar werken en woorden..... etc.

Tenslotte

Wie had zich deze woorden in 'De Grondwet' van 14 maart 1930 ooit kunnen indenken, wanneer je die vergelijkt met de zeer harde stellingname van deze krant in 1920...?

Noten

¹. Mij is niet bekend, waaraan Henriette de bijnaam 'Petrolie Jet' had te danken. De krant legt echter wel heel weinig respect voor haar aan de dag.

². Willem van Ravesteyn (* 15 oktober 1876 te Rotterdam, † 10 juni 1970 te Rotterdam), socialistisch, later (tot 1926) communistisch politicus en schrijver, hoofdredacteur De Tribune (1916-1925), lid gemeenteraad Rotterdam (1919-1927), lid van de Tweede Kamer (1918-1925) en publicist.

³. De Amsterdamse communist David Wijnkoop (1876-1941) was jarenlang dé grote man van het vooroorlogse communisme in Nederland. Al jong brak hij met het geloof van zijn vader (Joods rabbijn) en werd hij socialist. Hij vond de SDAP veel te braaf en stichtte een nieuwe revolutionaire partij, de latere Communistische Partij Nederland. Amsterdam leerde hem vooral kennen als een van de kleurrijkste gemeenteraadsleden ooit. In mei 1941, niet lang na de 'Februaristaking', stierf Wijnkoop aan de gevolgen van een hartaanval.

Bronnen

- Naast de in het artikel genoemde bronnen is de uitgave 'Henriette & Richard Roland Holst, Het boek van de Buijsche Heide' (kortweg aangeduid als 'HRRH' in enkele fotobijschriften) geraadpleegd. Dit werk is samengesteld door een auteurscollectief in 1912 ter gelegenheid van een tentoonstelling in Zundert.

- De foto's van Henriette Roland Holst en het landgoed zijn ontleend aan Internet ('Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis' te Amsterdam) of uit het bovengenoemde boek.

- De kranten zijn geraadpleegd via www.delpher.nl.